

Sverige måste byta strategi mot viruset

"Ring, klocka, ring" låter det vid Tolvslaget när gammalt övergår i nytt. Även i midsommartid bör dock de ansvariga i pandemins femte månad undra vad klockan är slagen. Eftersom Folkhälsomyndigheten som ansvarar för utformningen av Sveriges smittskyddsstrategi, inte verkar fullfölja sitt uppdrag att förse befolkning, regering och riksdag med ett pålitligt och vetenskapligt grundat kunskapsunderlag måste man dra slutsatsen att det är hög tid att ringa in en ny tid. Efter fyra månader av omfattande kritik mot den svenska vägen, som experter och politiker utomlands kännetecknar som "sär väg", "sprucken dröm"¹ och "Sveriges tokdödliga modell"² är det dags att vända om.

Ett första tecken på en sådan självkritisk insikt vore att – vid sidan om att stödja dödshotade företag – respektera minnet av de flera tusen medborgarna som har dött en onödig död. Ett andra uttryck för bot och bättring vore en ny instruktion för hela befolkningens bästa och jämlika hälsa, och, om så krävs, en ny ansvarsfördelning.³ Att bara fortsätta med den nuvarande livshotande strategin, samtidigt som man lugnt inväntar en utvärdering nästa år, framstår som oansvarigt, moraliskt inacceptabelt och politiskt oklokt. Ett tredje tecken vore att inrätta ett rådgivande organ med forskare från olika relevanta kunskapsfält så att regeringen inte blint förlitar sig på en enda myndighet i sin svåra navigering.

Vad bör då eftersträvas?

För det första är den allvarliga pandemin långtifrån över. I Sverige har ett mycket stort antal människor genomgått ett svårt sjukdomsförlopp och över 5300 personer har avlidit. Detta är fem till tio gånger fler än i jämförbara grannländer och sextio till åttio gånger (!) flera svårt sjuka än i andra nordiska länder. Att bemöta kritiken med en hänvisning till den kommunala äldreomsorgens undermålighet⁴ (i årtionden känd) framstår som en svårbegriplig bortförklaring eftersom smittan inte uppstår på ett boende utan faktiskt förs dit. Helt tydligt har i FHMs strategi ingått att inte maximalt begränsa smittspridningen utan att acceptera en lagom omfattande sådan.⁵ Med den kunskap vi nu har om covid-19, och andra länders lyckosamma begränsning av smittspridningen, framstår detta idag som en inte endast förlegad, utan direkt ansvarslös strategi. Att regeringen, trots detta, gång på gång slår fast att strategin har varit den rätta tyder på att de har ett bristfälligt kunskapsunderlag.

För det andra har våren visat tydligt att myndigheten allvarligt åsidosatt sitt uppdrag att "identifiera, analysera och förmedla ... relevant kunskap till berörda".⁶ Experternas kritik har varit mycket tydlig i att myndigheten gång på gång i sina analyser missbedömt smittspridningens omfattning och karaktär⁷ och att den har utfärdat rekommendationer som styrs av en bakomliggande målsättning att utsätta befolkningen för en lagom smittspridning i syfte att öka dess immunitet. Trots att statsepidemiolog Anders Tegnell förnekat en sådan målsättning har den bekräftats av hans föregångare⁸ och mentor,⁹ Johan Giesecke. Uppenbart är att man anser att en begränsning av smittspridningen genom ökad immunitet i samhället – även innan tillgång på vaccin – vara en framkomlig väg. Detta trots att vi inte har mer än några procent med antikroppar i samhället, och likafullt har mer än 5 300 döda.

Det kunskapsunderlag som bibringats beslutsfattare och befolkning har varit diffust och inte transparent, vilket är särskilt allvarligt med tanke på att den nya smittskyddslagen

betonar befolkningens medverkan.¹⁰ Genom att producera ett sådant bristfälligt kunskapsunderlag har varken beslutsfattarna eller medborgarna kunnat ta del av alternativa strategier, utan har, utan givna förklaringar – annat än äldrevårdens brister - bara kunnat åse hur dessa framgångsrikt använts i andra länder, samtidigt som vi fått vårda, sörja och begrava våra anhöriga. Landets medicinska vårdssystem har dessutom på så sätt lättsinnigt töjts till bristningsgränsen, och annan vård har satts på undantag.

Riksdagens styrningsdokument för FHM anger att "verksamheten ska stå på vetenskaplig grund". Men myndigheten hanterar den intensivt pågående forskningen högst eklektiskt och godtyckligt. Man åberopar vad som passar in i den egna synen, negligerar annat, och bemöter kritiken utan att argumentera i förhållande till vetenskapliga studier. Tegnells retorik ger föga indikationer på vetenskaplig redlighet.¹¹ Det har under de gånga månaderna tydligt framstått för vilken som helst forskare som är meriterad i sakkunniga bedömningar i kunskapsvärlden hur godtyckligt myndighetens företrädare förhållit sig till pågående internationell forskning. Trots att viruset bevisligen smittar kraftigt före sjukdomssymptom eller även utan symptom är huvudrekommendationen alltjämt att stanna hemma om man känner sig sjuk. Trots att många forskare påpekar den centrala betydelsen av så kallade superspridare, clusterbildning och värdet av munskydd ignorerar man detta. Och trots att en bred och omfattande testning och framför allt smittspårning utgör ett av de främsta instrumenten att kontrollera spridningen ställde man in denna tidigt under våren. Många fler exempel på missbedömningar har framförts av högkompetenta kritiker under lång tid. Givetvis är undertecknad inte expert i det relevanta epidemiologiska området men som erfaren forskare ser man omedelbart allvaret i myndighetens bristfälliga sätt att förhålla sig till den kunskap som faktiskt finns. Uppdraget att "förse regeringen med relevant kunskapsunderlag" har i myndighetens självtillräckliga vantro på den egna metoden istället producerat missvisande felbedömningar som politikerna, visserligen i god tro men i blindo, upprepat utan att kunna granska dem. Otydligheten i ansvarsfördelningen mellan regering och myndighet är därtill i Sverige reglerat på ett sätt som visat sig förödande i pandemin.¹²

Särskilt allvarligt framstår till sist FHMs oförmåga att synkronisera sin strategi med de andra länderna i Norden och Europa – som över lag har varit betydligt mer lyckosamma när det gäller att få sina dödskurvor att gå ner (något som gäller även för de länder som totalt sett har den högsta dödligheten). Istället för att gå i dialog med dessa, samverka och utveckla en koordinerad metod har man befrämjat en fatalistisk folkhälsonationalism¹³ och arrogant hävdade att Sveriges särväg är den bästa. Inte ens när de flesta andra länder i sommar stänger sina gränser för svenskar pga. den höga smittspridningen här är man beredd att idka självkritik. Hur skall man återvinna förtroende när Sverigebilden i EU, andra länder och marknader har blivit så pass destruktiv?¹⁴ Den vetenskapliga metoden att söka den bästa vägen i dialog med andra och att förhålla sig till kritik som ett avgörande instrument att vinna insikt lyser fullständigt med sin frånvaro. Hur detta har varit möjligt med ett sådant stort antal kompetenta medarbetare framstår som en gåta men det får en framtida extern granskning utreda.

Förstår regering och riksdag att klockan är slagen för den inslagna vägen och den blinda tilltron till en bristfälligt fungerande myndighet? Att det är dags att ringa "in det nya" och "ut det gamla" i denna "skälfvande minut"?

Sigurd Bergmann, professor emeritus i religionsvetenskap (Trondheim, Uppsala, Lund, München), sekreterare för "European Forum for the Study of Religion and the Environment"

¹ <https://www.rnd.de/politik/schwedens-sonderweg-in-der-corona-krise-der-geplatzte-traum-FSS4HBOSC5ANTGRTVEHEJ43IUM.html>

² "Sweden's model deadly folly":

<https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2020/may/23/sweden-covid-19-policy-model-for-right-also-a-deadly-folly>

³ <https://kvartal.se/artiklar/17666/>

⁴ <https://www.dn.se/nyheter/sverige/lofven-sverige-har-inte-den-absolut-samsta-statistiken/>

⁵ <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/Qo14JW/sveriges-restriktioner-borde-kommit-plats-snabbare>

<https://www.svd.se/norska-kritiken-giesecke-borde-vara-mer-odmjuk>

⁶ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20131020-med-instruktion-for_sfs-2013-1020

⁷ <https://www.dn.se/debatt/folkhalsomyndigheten-maste-sluta-hemlighalla-fakta/>

<https://www.dn.se/debatt/folkhalsomyndigheten-har-misslyckats-nu-maste-politikerna-gripa-in/?forceScript=1&variantType=large>

⁸ <https://www.theguardian.com/world/2020/may/24/sweden-wrong-not-to-shut-down-says-former-state-epidemiologist>

⁹ [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)31035-7/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)31035-7/fulltext)

¹⁰ <https://www.dn.se/debatt/sverige-valde-coronastrategi-med-2004-ars-smittskyddslag/>

¹¹ <https://www.dn.se/kultur-noje/lena-einhorn-sa-surrade-sverige-fast-sig-vid-masten-i-hanteringen-av-pandemin/>

¹² <https://kvartal.se/artiklar/regeringen-har-abdikerat/>

¹³ <https://www.dn.se/kultur-noje/darfor-blev-svenskarna-folkhalsopatrioter/>

¹⁴ Om "Sveriges dödliga corona-misstag": <https://www.spiegel.de/politik/ausland/coronavirus-in-schweden-toedlicher-corona-irrtum-a-00000000-0002-0001-0000-000171667091>